

POSTMÜHARİBƏ DÖVRÜNDƏ XORVATIYA MODELİNİN MODERNLƏŞMƏ PROSESİNƏ TƏSİRLƏRİ

UOT 101.1:316
DOI:10.30546/3006-0346.2023.6.78.196

ZÜMRÜD HÜSEYNOVA

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası
Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutu, doktorant

E-mail: zumrud.huseynova2023@gmail.com

Giriş

Modernləşmə cəmiyyətə aid olan istənilən sosial sistemin strukturu, fəaliyyəti kimi işləkliliyini davam etdirən istiqamətlərdə köhnə olanı yeniləmək və ya onun müasir şəraitdə işləməsini təmin etmək prosesidir. Modernləşmə prosesi dünya müharibələrindən sonra dünyanın hər bir nöqtəsində başlandı. Fərqlilik bu prosesin inkişaf dinamikası və əhatə dairəsində idi. Bu istiqamətdə Avropa ölkələri fərqlənir. Çünki, Avropa ölkələrinin çoxusu, xüsusilə, Qərbi Avropa ölkələri postmüharibə dövründə ölkələr arasında müttəfiqlik yaratmaq ideyasını irəli sürdülər. Əslinə qaldıqda təməldə Amerika Birləşmiş Ştatları quruluşunda Avropa Birləşmiş Ştatlarının yaradılması dururdu. Bu, bütünlükdə Avropa ölkələrinin cəmiyyətin bütün istiqamətlərində vahid birliyi yaratmalı idi. Avropa İttifaqı bu birliyi qoruyub saxlamaqdadır.

İstər regional, istərsə də dünya üzrə yeniliklər çoxluqda Avropa ölkələrinə məxsusdur. Avropa ölkələrində idarəçilikdə texnologiyadan istifadə göstəricisi yüksəkdir. Burada sənayeləşmənin inkişafı, artan urbanizasiya, artan gəlir, əhalinin savadlılıq səviyyəsi, vətəndaşların siyasi iştirakının təminatı və sosial hərəkətlilik yüksək səviyyədədir. Bu amillər həm də Avropada modernləşmənin səviyyəsinə şamil edilməkdədir.

Avropa ölkələrində modernləşmə prosesinin səciyyəvi xüsusiyyətləri

Avropa modernizmi bəşər tarixinə diqqətəlayiq fəlsəfi, sosioloji, ideoloji, texnoloji, siyasi inkişaf səviyyəsini təqdim edir. Bu inkişaf dəyişikliklər zəminində baş verir. Avropada modernləşmə prosesini tədqiq edərkən Qərbi Avropa ölkələrinə diqqət yetirməliyik. Qərbi Avropa ölkələrinin dünya ölkələri üzərində siyasi, intellektual təsiri danılmaz bir faktdır. Bu ölkələrdə modernləşmə-müasirləşmə, avropalaşma kimi sözlərlə birgə istifadə olunur. Çünki, modernləşən ölkə Avropa ölkələrindəki modernləşmə prosesinin səciyyəvi xüsusiyyətlərindən yararlanır. Yəni o həm modernləşir, həm də avropalaşır, yəni regional xüsusiyyətlər kəsb edir.

Tarixi dövrə diqqət yetirsək, 16-cı əsrdən etibarən modernləşmə Qərbi Avropada daha sürətlə özünü göstərməyə başladı. Qərbi Avropadakı modernləşmə prosesi bir neçə mərhələdə həyata keçmişdir. Bunlara daxildir:

“- Manufaktura və ya erkən sənaye dövründə modernləşmə (XVI əsr və XVII əsrin ortaları);

- Sənayenin inkişafı dövründə modernləşmə (XVII əsrin sonu və XIX əsr);

- Erkən sənayeləşmə dövründən sonrakı modernləşmə, ictimai cəmiyyətin yaranması (XX əsrin birinci yarısı);

- İri sənayeləşmədən sonrakı dövrdə modernləşmə (XX əsrin ortalarından bu günədək)” [9].

Yuxarıda qeyd olunan dövrlər üzrə qruplaşdırsaq modernləşmənin səciyyəvi xüsusiyyətlərinə aiddir:

- **Urbanizasiya** – Danılmaz faktdır ki, nəinki Avropa ölkələrində, demək olar ki, bütün inkişaf etmiş ölkələrdə urbanizasiya siyasəti sürətlə həyata keçirilməkdədir. “Müasir urbanizasiya prosesinin 3 əsas xüsusiyyəti vardır:

1) şəhər əhalisinin artım sürətinin yüksək olması;

2) əhalinin və təsərrüfatın, əsasən, böyük şəhərlərdə cəmləşməsi;

3) şəhərlərin genişlənərək aqlomerasiyalara (meqapolis) və meqalopolislərə çevrilməsi” [4].

Urbanizasiya prosesi bir müddət müsbət qarşılanırsa da əhaliyə iqtisadi, sosial, psixoloji problemlər yaşatmaqdadır.

Sənaye inqilabı

Avropada başlayan, sonradan bütün dünyaya yayılan bu inqilab elmi-texniki tərəqqinin yüksək nailiyyətləri, nəticələri ilə sonlandı. Modernləşmə müasirləşmə və yeniləşməni vəhdətdə tutduğuna görə fikrimcə, modernləşmə prosesinin sürətli inkişafında sənaye inqilabının rolu əhəmiyyətlidir. İfrat zənginləşmənin qarşısı alınaraq orta təbəqə bərpa edildi. Elm-texnologiyanın sürətli inkişafı IV sənaye inqilabına zəmin yaratdı. Bu inqilab digər üç inqilab kimi dağıdıcı deyil, bərpaedici, inkişafetdiriciliyi ilə seçilir. Bu inqilabda əsas cəhət həyatımızın virtualaşması, rəqəmsallaşdırılmasıdır.

Dünyəvi həyat – hazırki müasir dünyamızda dünyəvi həyat təhlükə törətmir. Çünki, dünyəvi həyatda utopik fikirlər, yanaşmalar, paradıqmalar olmur. Qeyri-dünyəvi həyat tərzində isə bu nüanslar mövcuddur. Birmənalı olaraq dünyəvi həyata qarşı utopik fikirlər, yanaşmalar, paradıqmaların olması modernləşmə prosesinə ziddir və bu prosesi ləngidir.

Elm – Avropada modernləşmənin intellektual təsirinin nəticəsində elm və texnologiya inkişaf etmişdir. Dövrün tələblərinə uyğun olaraq virtuallaşan həyatda süni intellektin təsiri elmin inkişafına, elmi ixtiralara siraət etmişdir. Lakin elmdə ifrat yenilik və inkişaf bizi real, dünyəvi həyatdan uzaqlaşdırmaq təhdidi ilə üz-üzə qoya bilər.

Milli dövlət – bildiyimiz kimi “Milli dövlət” ideyası ilk dəfə Avropada yaranmışdır. Milli dövlətçiliyin yaranması sinfi mübarizənin, qarşıdurmanın və münaqişələrin qarşısını kifayət qədər aldı. Hazırda dövlət quruculuğunda da modernləşmə kifayət qədər hiss olunmaqdadır.

Bürokratiya – milli dövlətçilik ideyasını rəhbər tutan hakim təbəqənin cəmiyyətin təşkili və idarəsində hakimiyyət orqanlarının fəaliyyətinə əsaslanan idarəetmə formasıdır. Bürokratiya həm pozitiv, həm də neqativ mənalandırılmaya sahibdir. Belə ki, pozitiv mənada hakim təbəqədə bürokratların dövlət-yönlü fəaliyyəti nəticəsində dövlət idarəçiliyinə müsbət təsiri xarakterizə olunur. Lakin onlar səlahiyyətlərindən alət kimi istifadə edərlərsə, bu zaman bürokratik idarəçilik neqativ mənada hakim təbəqənin səmərəsizliyi ilə nəticələnəcəkdir.

Postmüharibə dövründə uğurla sınaqdan keçən Xorvatiyanın reintegrasiya modeli

Bugünkü Xorvatiya 14 əsrlik tarixi dövlətçilik ənənələrinə malikdir. Bu dövr ərzində dəfələrlə münaqişəli, müharibəli dövr yaşamışdır. Lakin xorvatiyalılar mübarizədən heç bir zaman geri çəkilmədilər və bugünkü Xorvatiyanı formalaşdırdılar. Dəqiq izahat üçün qısa xronikaya nəzər salaq:

Belə ki, VII əsrdə Balkan ərazisində məskunlaşmış Xorvat xalqı 1091-ci ildə ərazisinin ekspansiyası siyasətinin kulminasiyasına çatdı. Son Xorvatiya kralının ölümündən sonra Xorvatiya krallığı macarlar tərəfindən işğal edildi. Ardıcıl məğlublıqlardan sonra xorvatlar Habsburqların hakimiyyəti altına keçdilər. 16-cı əsrdə Xorvatiyanın böyük bir hissəsi Osmanlıların əlinə keçdi. 17-ci əsrin sonuna qədər davam etmiş Müqəddəs Müttəfiqlik müharibələrində

Osmanlı İmperiyası məğlub oldu. 19-cu əsrdə Xorvatiya ərazisinin çox hissəsinin Avstriya-Macaristan İmperiyasının bir hissəsinə keçməsi hadisəsi Balkan ərazisində yaşayan serblər, xorvatlar, slovenlər və bosniyalıları ciddi narahat edirdi. Buna görə də onların bir bayraq altında toplaşmaq istəyi günü-gündən güclənirdi. Yuqoslaviya hərəkəti xorvatlar arasında gücləndi. Bu hərəkətin nəticəsində Yuqoslaviya Krallığı yarandı. Bu krallıq I Dünya Müharibəsindən sonra Yuqoslaviya İttifaqı Respublikası kimi formalaşaraq 2006-cı ilə qədər mövcud olmuşdur.

Postmüharibə dövrünü keçmiş ölkələr dünyada baş verən dəyişiklikləri, tendensiyaları tətbiq edə bilmək, dünya ilə ayaqlaşa bilmək üçün alternativ formul və ya model yaradaraq öz ölkələrinə tətbiq edirlər. Buna nümunə kimi Aland adaları modeli, Xorvatiya modeli, Slovakiyanın macar azlığı, Fələstin formulunu qeyd etmək olar. Hər bir model özünəməxsusluğu ilə seçilir. Bunlardan Xorvatiya modelinə diqqət yetirək. Bu model Xorvatiyanın reintegrasiya modelidir. Postmüharibə dövründə Xorvatiyanın iqtisadi və sosial keçid yaşadığını nəzərə alaraq bu model müharibədən sonrakı Xorvatiyanı yenidən dirçəldib inkişaf etdirmək məqsədi daşıyır. Reintegrasiya prosesi ölkənin bütün sosial sisteminə aid edilmişdir. Bunlara diqqət yetirək.

İlk növbədə Xorvatiyanın Müstəqillik Müharibəsinin nəticəsi ölkədə əhalinin azalmasıdır. Bu zaman köçkün və ya miqrasiyaya məruz qalan insanların yurduna qaytarılması prosesi ön plana çəkilir.

Təbii ki, hər bir müharibə yaşamış ölkədə olduğu kimi Xorvatiyada da müharibə iqtisadiyyata ciddi zərər verdi. Xorvatiyanın iqtisadiyyatı əkinçilik və sənayedən asılıdır. Paytaxt şəhəri olan Zaqreb həm də sənaye şəhəridir. Postmüharibə dövründə sənaye sürətlə inkişaf etməkdədir. Turizm, kimya sənayesi, gəmi nəqliyyatı, neft emalı əsas gəlir mənbələridirlər. “Sənaye sektorunda gəmiqayırma, qida emalı, əczaçılıq, informasiya texnologiyaları, biokimya və ağac emalı sənayesi üstünlük təşkil edir” [5]. Özəl sektorun investisiya yatırımı ölkə iqtisadiyyatının canlanmasına səbəb olur. “Xorvatiya Adriatik dənizində yerləşən bir ölkə olduğundan, limanları böyük iqtisadi və ticarət əhəmiyyətinə malikdir. Xorvatiya limanları dəniz ticarəti və turizminin mühüm hissəsi kimi ölkə iqtisadiyyatına töhfə verir. Riyeka limanı Xorvatiyanın ən böyük yük limanıdır. Kvarner körfəzində yerləşən Riyeka limanı dəniz və quru yollarının kəsişdiyi strateji mövqedədir. Neft, konteyner, ümu-

mi yük və sərnişin daşımaları kimi müxtəlif sahələrdə fəaliyyət göstərən Rijeka Limanı müasir imkanları və liman xidmətləri ilə beynəlxalq standartlara uyğun bir limandır” [5]. Xorvatiyanın xarici siyasətində əsas məqsəd ölkə iqtisadiyyatının inkişafı naminə digər ölkələrlə beynəlxalq əlaqə və münasibətlərin yaxşılaşdırılması və genişləndirilməsidir. Xorvatiyanın Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı, Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı, Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı, Dünya Bankı, Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı, Keçmiş Yuqoslaviya üzrə Beynəlxalq Cinayət Tribunalı, BMT-in İnkişaf Proqramı və UNICEF kimi beynəlxalq təşkilatlarla əlaqələri mövcuddur. “1 yanvar 2023-cü ildə Xorvatiya eyni vaxtda həm Şengen zonasına, həm də Avrozonaya qoşuldu” [5]. Xorvatiyanın xarici siyasətə yönəlmiş reinteqrasiya modelinin tətbiqində Xorvatiyanın Bosniya-Hersoqovina, Monteneqro, Serbiya və Sloveniya ilə həll olunmamış sərhəd problemlərinin olması kimi ciddi maneələri də vardır.

Coğrafi mövqeyinə görə Xorvatiya dörd fərqli mədəniyyət sahəsinin - Qərb və Şərq mədəniyyətinin təsirlərini, Mərkəzi Avropa və Aralıq dənizi mədəniyyətinin qarışımını təmsil edir. Bu, ölkənin inteqrasiya prosesinə müsbət təsir göstərir.

Ölkənin turizm sənayesindən danışsaq, müharibə nəticəsində Xorvatiyanın böyük zərər üzvləşdiyini görürük. Halbuki dağ turizmi, dəniz turizmi, kənd turizmi əhəmiyyətli gəlir mənbəyidir. Çirklənməmiş təbiətə sahib olan Xorvatiyada turizm siyasəti iqtisadiyyatın, xüsusilə, postmüharibə dövründəki inkişaf dinamikasına təkan verdi. Çünki, Xorvatiyanın gəlirlərinin beşdə birini turizm təşkil edir və xarici ticarət borcunun ödənilməsinə yardımçı olur.

Ümumiyyətlə, Xorvatiyanın reinteqrasiya modeli uğurlu model hesab olunur. Buna görə də postmüharibə dövrünü yaşayan ölkələr bu modelin tətbiqindən yararlanaraq öz ölkələrinin inkişafına çalışırlar. Bu ölkələrdən biri də Azərbaycan Respublikasıdır.

Postmüharibə şəraitində Azərbaycanın Xorvatiya ilə oxşarlığı və fərqliliyi

Bütün dünya Azərbaycan Respublikasının 44 gün ərzində mükəmməl taktika və fəaliyyətlə müharibədəki qələbəsinə şahid oldu. Tarixə nəzər yetirsək, ölkəmiz 19-cu əsrdə ermənilərin inteqrasiya prosesini necə həyata keçirdiyini görürük. Milli Məclisin deputatı Bəhruz Məhərrəmov bu prosesi çox aydın və ətraflı izah etmişdir: “Qarabağ erməniləri regio-

na 1804-1828-ci illər arası köçürülərkən Azərbaycan cəmiyyətinin xoş niyyəti və qonaqpərvərliyi nəticəsində bu inteqrasiya heç bir əlavə tədbirlərə ehtiyac duyulmadan baş tutub. Ermənilər İran, Osmanlı və Yaxın Şərqdən Azərbaycana köçürüldükdən sonra 150 ildən artıq bir dövrdə bölgədə heç bir ayrı-seçkiliyə məruz qalmadan yaşayıblar” [8]. Xalqımızın bu humanistliyi sonda ermənilərin mənfur siyasəti ilə üzləşdi. Hər nə qədər itkilər verilsə də, sonda dünya qarşısında zəfərimizi elan etdik. Postmüharibə dövrünü yaşayan ölkəmiz demilitarizasiya, təhlükəsizlik, mülkiyyət hüquqlarının bərpası, sosial-iqtisadi, humanitar məsələlərinin həlli, azad olunmuş ərazilərdə dövlət sisteminin bərpası, yerli və erməni əhalisi arasında barışıq naminə uyğun modeldən istifadə etmək niyyətindədir. Yuxarıda sadaladığım amillərə uyğun hesab edilən Xorvatiyanın reinteqrasiya modelidir. Bu modelin tətbiq edilməsi üçün artıq “xüsusi İşçi qrupu” da yaradılmışdır. Modelin təhlili zamanı bir neçə oxşar və fərqli cəhətlər fərqlinə varıldı.

1) Oxşar cəhətlər

Öncə qeyd etdim ki, bu ilin sentyabr ayında antiteror əməliyyatı nəticəsinin yekunu kimi erməni icması ilə yerli əhalinin reinteqrasiyasını təmin etmək üçün qısa müddət ərzində vahid bir proqram hazırlandı. Bu mərhələdə Azərbaycan hökuməti postmüharibə dövrünü keçmiş ölkələri təhlil edirdi. Bu məqamda bu çətin və gərgin prosesi uğurla keçmiş və ya keçməkdə olan ölkələrin təcrübələrindən yararlanmaq niyyətində olmuşdur. Sınaqdan çıxmış bu fəaliyyət model kimi formalaşmışdır. Postmüharibə dövrünü keçən ölkələrdə iqtisadi və ya siyasi model aktual olur. Lakin Xorvatiyanın reinteqrasiya modeli uğurlu seçim oldu. Belə ki, “1990-cı illərdəki Xorvatiya İstiqlal müharibəsi kontekstində Zaqreb Hökuməti, Xorvatiyanın serblərin nəzarətində olan bölgələri - Serb Krayna Respublikası üzərində nəzarəti hərtərəfli bir yanaşma ilə bərpa etməyə çalışdı. Bu model siyasi, hüquqi və təhlükəsizlik tədbirləri, həmçinin infrastrukturun bərpası və zərər çəkmiş ərazilərdə iqtisadi inkişafın təşviqi səyləri daxil olmaqla bir neçə əsas komponentin birləşməsindən ibarətdir. Xorvatiya hökuməti zərər çəkmiş ərazilərdə mərkəzi hökumətin nəzarəti altında bir idarəetmə sistemi yaratmağa hədəfləyirdi. Bu model barışıq təşviq, köçkünlərin geri qaytarılmasını təmin etmək və mərkəzi hökumətin nəzarəti altında işləyən bir idarəetmə sistemi yaratmaq məqsədi daşıyırdı. Bu baxımdan Xorvat reinteqrasiya modeli in-

frastrukturun bərpasının, iqtisadi inkişafın təşviqinin və zərər çəkmiş ərazilərdə sosial-iqtisadi disbalansın aradan qaldırılmasının vacibliyini vurğulayır. Buraya nəqliyyat şəbəkələrinə, kommunal xidmətlərə, səhiyyəyə, təhsilə və iş təşəbbüslərinə investisiyalar daxildir. Məqsəd yaşayış şəraitini yaxşılaşdırmaq və geri dönmə əhaliyə imkanlar yaratmaqla müxtəlif icmalar arasında iqtisadi inteqrasiyanı və əməkdaşlığı təşviq etməkdir. Bakının maraqlarını təmin edə biləcək bu modelin vacib elementlərindən biri siyasi və ya ərazi əvəzinə mədəni muxtariyyətdir” [6].

Müqayisə etdikdə hər iki ölkənin bu modelin tətbiqində yer alan oxşar cəhətlərə hər iki ölkənin müharibəli vəziyyətdə yaşaması, çoxsaylı əhalisinin köçkün həyatı yaşaması, ölkə iqtisadiyyatına ciddi zərərin olması, ölkənin yenidən bərpası üçün beynəlxalq təşkilatlarla, digər dünya dövlətləri ilə əlaqə və münasibətlər yaradılması aid edilə bilər.

1) Fərqli cəhətlər

Ölkələr arasında fərqliliklər isə cədvəl üzərində hazırlanmışdır.

Obyekt: Serb separatçıları – Erməni separatçıları
Tarix: 1995- ci il - 2023-cü il
Məkan: Xorvatiya – Azərbaycan
Səbəb: Xorvatiya müharibəsi – sisteməlik atəşkəsin pozulması
Fəaliyyət: Etnik təmizləmə - Anti-terror əməliyyatı
Dəstək ölkə: ABŞ – Türkiyə
Demilitarizasiya zonası: xorvat polisi, BMT əsgəri – Azərbaycan polisi, sülhməramlı qüvvələr
Nəticə: “Erdut” sazişi – “----”

Nəticə

Azərbaycan Respublikası postmüharibə dövrünü yaşamasına baxmayaraq qısa müddət ərzində yenidən bərpa işlərində nailiyyətlər əldə etmişdir. Bu istiqamətdə Xorvatiya modelinin seçilməsi də uğurlu seçimdir. 2030-cu ilə qədər yaradılmış milli prioritetlərin bu model üzrə tətbiq edilməsi reinteqrasiya prosesinin tərkib elementi kimi sosial, humanitar, iqtisadi və infrastruktur məsələlərinin həllində mühüm rol oynayacaqdır.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Bakının Qarabağda reinteqrasiya prosesində Xorvat modeli. <https://olke.az/siyaset/345367/baki->

nin-qarabada-reinteqrasiya-prosesinde-xorvat-modeli-detallar/test 23.09.2023 16:41

2. “Bu etnik təmizləmə deyil”. Bakıdakı ekspertlər antiterror əməliyyatının nəticələri haqda <https://jam-news.net/az/bu-etnik-t%C9%99mizl%C9%99m%C9%99-deyil-bakidaki-ekspertl%C9%99r-antiterror-%C9%99m%C9%99liyyatinin-n%C9%99tic%C9%99l%C9%99ri-haqda/> 21.09.2023

3. Country Profile: Croatia https://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/psi_countryprofile_croatia.pdf

4. Dünyada yaşayış məskənləri-URBANİZASIYA. <https://osmanemin.wordpress.com/2021/05/26/dunyada-yasayis-m%C9%99sk%C9%99nl%C9%99ri-urbanizasiya/> May 26 2021

5. Hırvatistan <https://tr.wikipedia.org/wiki/H%C4%B1rvatistan>

6. Qarabağın reinteqrasiyası üçün modellər və onların müzakirəsi <https://top-center.org/az/tehlil/3541/qarabagin-reinteqrasiyasi-ucun-modeller-ve-onlari-muzakiresi> 31-07-2023, 03:41

7. Qarabağın erməni sakinlərinin reinteqrasiya prosesi. <https://respublika-news.az/news/qarabagin-ermeni-sakinlerinin-reinteqrasiya-prosesi> 2023-03-30 06:40:25

8. “Qarabağ ermənilərinin reinteqrasiyası üçün xüsusi modellər düşünmək niyyətimiz yoxdur”. <https://report.az/qarabag/deputat-qarabag-ermenilerinin-reinteqrasiyasi-ucun-xususi-modeller-dusunmek-kimi-niyyetimiz-yoxdur/> 26 Avqust, 2023. 18:38

9. Qloballaşma, modernləşdirmə və innovasiyalı təhsil sisteminin paradigması. <https://mail.mualim.edu.az/news.php?id=12285#prettyPhoto> 31 İyul 2020.

XÜLASƏ:

Sənaye inqilabından sonra modernləşmə prosesi sürətlə inkişaf etməkdədir. İnqilabdan sonrakı dövr ərzində dünyada zaman-zaman müharibələr baş vermişdir. Bu müharibələrin iqtisadi, sosial və s. fəsadları modernləşmə prosesinin inkişafını kifayət qədər ləngidir. Bunun üçün ölkələr bütün sistemi əhatə edən alternativ model yaratmaq təşəbbüsünü irəli sürürlər. Bu modellərdən Aland adaları və Xorvatiya modelləri, Slovakiyanın macar azlığı və Fələstin formullarını nümunə çəkmək olar. Hər bir modelin özünəməxsus müsbət və mənfi cəhətləri mövcuddur. Bu modellər dünya sınağından keçərək digər ölkələrin də istifadə

mənbəyinə çevrilə bilər. Belə ki, Azərbaycan Respublikası həyata keçirdiyi anti-terror əməliyyatından sonra Xorvatiyanın reintegrasiya modelinin təcrübələrindən yararlanaraq vahid Bakı proqramı hazırladı. Xorvatiya modeli sosial modeldir. Çünki, görülən işlərin hər biri cəmiyyət həyatında bütün cəmiyyət üzvlərini əhatə edən bir fəaliyyət mexanizmidir. Hər nə qədər bu model müsbət qarşılansa da Azərbaycan Respublikasının siyasi fəaliyyətinin nəticələri ilə bir o qədər çuğlaşmır.

Açar sözlər: *sosial model, müharibə, post-müharibə, sülh, reintegrasiya, modernləşmə, Xorvatiya, Azərbaycan.*

ZUMRUD HUSEYNOVA

Doctoral student

ANAS, Institute of Philosophy and Sociology

THE EFFECTS OF THE CROATIAN MODEL ON THE MODERNIZATION PROCESS IN THE POST-WAR PERIOD

SUMMARY:

The process of modernization develops rapidly after the industrial revolution. There have been wars in the world from time to time during the period after the revolution. The economic, social, etc. consequences of these wars slow down the development of the modernization process. That's why, countries take the initiative to create an alternative model that covers the entire system. Examples of these models include the Åland Islands and Croatian models, the Hungarian minority of Slovakia, and the Palestinian formulas. Each model has its own pros and cons. These models have passed the world test and can become a source of use in other countries. Thus, the Republic of Azerbaijan developed a unified Baku program, taking advantage of the experience of Croatia's reintegration model after the anti-terrorist operation. The Croatian model is a social model. Because each of the works is an activity mechanism that includes all members of the society in the life of the society. However, when this model is received positively, it does not match the results of the political activity of the Republic of Azerbaijan.

Keywords: *social model, war, post-war, peace, reintegration, modernization, Croatia, Azerbaijan.*

ЗУМРУД ГУСЕЙНОВА

Докторант

НАНА, Институт философии и социологии

ВЛИЯНИЕ ХОРВАТСКОЙ МОДЕЛИ НА ПРОЦЕСС МОДЕРНИЗАЦИИ В ПОСЛЕВОЕННЫЙ ПЕРИОД

РЕЗЮМЕ:

После промышленной революции процесс модернизации развивается быстрыми темпами. В послереволюционный период в мире время от времени происходили войны. Экономические, социальные и т. д. последствия этих войн тормозят развитие процесса модернизации. Для этого страны берут на себя инициативу по созданию альтернативной модели, охватывающей всю систему. Примеры этих моделей включают модели Аландских островов и Хорватии, венгерское меньшинство в Словакии и палестинские формулы. Каждая модель имеет свои плюсы и минусы. Эти модели прошли мировые испытания и могут стать источником использования в других странах. Таким образом, после антитеррористической операции Азербайджанская Республика разработала единую Бакинскую программу, воспользовавшись опытом хорватской модели реинтеграции. Хорватская модель – это социальная модель. Потому что каждое из произведений представляет собой механизм деятельности, включающий в жизнь общества всех членов общества. Однако, когда эта модель воспринимается положительно, она не соответствует результатам политической деятельности Азербайджанской Республики.

Ключевые слова: *социальная модель, война, послевоенный мир, реинтеграция, модернизация, Хорватия, Азербайджан.*